

וארא

א. אויף די פסוקים: אין התחלת הסדרה — „וארא אל אברהם גו' וגם הקימותי את בריתי אתם גו'“ — ברענגט רש"י צוויי פירושים:

(א) אז דער תוכן פון די פסוקים איז אַ הקדמה צו די ווייטערדיקע פסוקים: „וגם אני שמעתי את נאקת בני גו' לכן אמור לבני גו' והוצאתי אתכם גו'“: ווי-באלד דער אויבערשטער האָט מבטיח געווען צו די אבות און געמאַכט מיט זיי אַ ברית „לתת להם את ארץ כנען“: און האָט עס נאָך ניט מקיים געווען, דערי-בער זאָגט דער אויבערשטער „וגם אני שמעתי גו' ואזכור את בריתי. לכן אמור גו'“, אז ער וועט איצט מקיים זיין די הבטחות.

(ב) „ורבותינו דרשוהו לענין של מעלה שאמר משה⁶ למה הרעותה⁷“, אז די פסוקים באַציען זיך צום פריערדיקן ענין און זיינען אַן ענטפער אויף אמירת משה „למה הרעותה⁸“ — זיי ברענגען אַרױס מעלת האבות: „לא אמרו לי מה שמך . . ולא הרהרו אחר מדותי“, משאכ משה — „ואתה אמרת מה שמו . . למה הרעותה“.

און רש"י איז ממשיך (נאָכן ברענגען דעם צווייטן פירוש): „ואין המדרש מתיישב אחר המקרא מפני כמה דברים כו' (און פרעגט דערויף צוויי שאלות, און איז דערנאָך מסיים) לכך אני אומר יתיישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אופניו והדרשה תדרש שנאמר⁹ הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות“.

בפשטות זעט אויס, אז רש"י איז דאָ אויסן צו זאָגן:

(א) אז לויט דרך הפשט קען מען ניט איינלערנען דעם פירוש המדרש, ווייל ער איז ניט „מתיישב אחר המקרא“ — און רש"י זאָגט דאָך אַ כלל בהרבה מקומות¹¹ אז „אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא“, און ער ברענגט נאָך אַן „אגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו“¹².

(ב) לאידך גיסא באַוואַרנט רש"י, אז דאָס מיינט ניט אז דער פירוש המדרש האָט בכלל ח"ו קיין אַרט ניט אין פירושי התורה, נאָר „והדרשה תדרש“, ווייל דברי תורה זיינען זיך מתחלק אין פאַר-שידענע אופני לימוד („כפטיש יפוצץ סלע“), און לויט דרך הדרש איז אדרבא — הדרשה תדרש.

ב. לפ"ז איז אָבער תמוה:

- (8) ובמושב זקנים עה"פ עה"פ — שג' קושיות יש כאן. ע"ש.
- (9) ע"פ משלי כה, יא.
- (10) ירמ' כג, כט.
- (11) רש"י בראשית ג, ח. שם, כד. ועד"ז בכריכ מקומות.
- (12) ל' רש"י בראשית ג, ח. ועד"ז בעוד מקומות.

- (1) ה. ג. ד.
- (2) עה"פ ובפסוק ט שם.
- (3) ראה רא"ם ריש פרשתנו (ד"ה על שהקשה). גויא וצידה לדרך שם. דברי דוד (להט"ו), ו. ט. באר יצחק שם (וריש פרשתנו). ועוד. ויש שפירשו באר"א. ואכ"מ.
- (4) שם, ה"ו.
- (5) שם, ד.
- (6) שמות ה, כב.
- (7) בה"א לבסוף! שלא כרגיל כלל — ראה פסוק שלאחריו „הצלת“ בלא ה"א. וכן בכ"מ! וראה מסורה בנוגע להרעותה. — וראה בח"י ומגלה עמוקות עה"ת כאן, דמרמז על מדת הדין.

מפרש: „דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה“: און היות אז אויף דעם פירוש זאגט נישט רש"י „ורבותינו דרשו“ (וכי"ב), איז מוכח, אז דאס איז פשוטו של מקרא.¹⁴

קומט לפ"ז אויס, אז לויטן ערשטן פירוש הנ"ל אין רש"י [אז די אמירה „ויאמר אליו גו' וארא גו'“ איז נישט א המשך צו „למה הרעותה“, נאר א הקדמה צו „וגם אני שמעתי גו' לכן אמור גו'“] — זיינען די (פיר) ווערטער „וידבר אלקים אל משה“ און ענין פ'ע, וואס זיינען א המשך צו אמירת „למה הרעותה“ אין דער פרשה שלפנ"ז.

דאס איז אבער זייער נישט גלאטטיק, ווייל

[נוסף לזה, אז לפ"ז צעטיילט מען דעם פסוק „וידבר גו'“ אויף צוויי: תחילת הפסוק „וידבר אלקים אל משה“ קומט בהמשך צו דער פרשה שלפנ"ז, און פון די ווערטער (אין צווייטן העלפט פסוק) „ויאמר אליו אני ה'“ (וואס איז די התחלה פון דער ווייטערדיקער אמירה „וארא גו'“) הויבט זיך אן א נייער ענין — איז]

גלייך נאך שאלת משה „למה הרעותה גו'“ שטייט אן ענטפער פון אויבערשטן „עתה תראה וגו'“¹⁵; היינט פארוואס זאל די תורה אפטיילן (בלויז) פיר ווערטער („וידבר אלקים אל משה“) פון דעם פריערדיקן ענטפער, און זיי אריינ-שטעלן אין א באזונדער פרשה און אין א באזונדערע סדרה?¹⁶

(14) ראה רא"ם ריש פרשתנו (סד"ה על שהקשה מה שהקשה על המפרשים דפרש"י זה הוא על פי המדרש שהביא רש"י בסיום הענין.

(15) שמות ו, א. וראה פרש"י שם (ולקמן הערה 53).

(16) כקושיית היריעות שלמה (מהרש"ל) על פי הרא"ם (ועוד) שהכוונה ב"דבר אתו משפט" היא

א) ס'איז נישט דער דרך הרגיל פון רש"י צו אראפברענגען פירושים און דערנאך זיי אפפרעגן, נאר ער זאגט מלכתחילה דעם פירוש המתאים לפשט המקרא — און דא איז רש"י מעתיק דעם פירוש פון רבותינו (ובאריכות), און גלייך נאכדעם פרגעט עס אפ (ווייל ער איז נישט „מתיישב אחר המקרא“)?

ב) אויב רש"י דארף באווארענען, אז אויך ווען מ'קען נישט אננעמען (בדרך הפשט) א פירוש (פון מדרש), איז עס אבער א פירוש אמיתי אין תורה, ווייל דברי תורה זיינען „כפטיש יפוצץ סלע“ — האט דאך עס רש"י געדארפט בא-ווארענען דארט וואו ער זאגט דעם ערשטן מאל אז ער ברענגט נישט בפ"י רושו אגדות וועלכע זיינען נישט מיישב דברי המקרא, וואס דאס איז אין פ' בראשית?¹⁷

[בפרט אז רש"י איז דארט מבאר כמה פרטים וועגן די מדרשים: „יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונם בב"ר ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו“ (ענלעך צו לשון רש"י דא) — האט דאך רש"י גלייך דארט געדארפט מבאר זיין זיינע רייד און מסיים זיין „והדרשה תדרש שנאמר הלא כה דברי כאש כו' מתחלק לכמה ניצוצות“].

ג. בפשטות לערנט מען, אז רש"י ברענגט דעם פירוש פון „רבותינו“ דערפאר, ווייל לויט דעם פירוש ווערן פארענטפערט כמה שאלות וואס מ'קען פרגען לויטן ערשטן פירוש (— ע"פ פשוטו):

אויף די ווערטער „וידבר אלקים אל משה“ שבתחילת הסדרה, איז רש"י

בפרש"י בכו"כ מקומות¹⁷: ער איז אַבער
ניט מעתיק דעם מדרש.

ה. אין דעם סיום (הנ"ל פון) רש"י
— „והדרשה תדרש שנאמר הלא כה
דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע
מתחלק לכמה ניצוצות" — פאָדערט זיך
ביאור:

אויף די ווערטער „מתחלק לכמה נִי-
צוצות" איז פאָראַן אַ שקו"ט אין מפר-
שים — וואָס איז די זאך וואָס ווערט
„מתחלק":

איין פירוש איז¹⁸, אַז דאָס באַציט זיך
צום סלע: „וכפטיש יפוצץ סלע", דער
סלע ווערט צעברעקלט דורך דעם
פטיש [און אזוי טייטשט רש"י בפירושו
לש"ס אין מס' שבת¹⁹: מה פטיש —
מתחלק הסלע על ידו לכמה ניצוצות].

אַ צווייטער פירוש איז²⁰, אַז דאָס
מיינט דעם פטיש [און אַנדערע²¹ זיינען
אזוי גורס דאָ אין רש"י עצמו — ווי דער
לשון הגמרא²² — „מה פטיש זה מתחלק

דעריבער ברענגט רש"י דעם פירוש
פון „רבתינו", וואָס לויט דעם פירוש,
זיינען די פסוקים „וארא גו' וגם
הקימותי גו' אַ המשך צו „וידבר אלקים
אל משה" — דאָס זיינען די דברי משפט
וואָס דער אויבערשטער האָט געזאָגט
משה' „על שהקשה לדבר ולומר למה
הרעותה".

ד. אַבער כּד דיִיקת קען מען אזוי
ניט פאַרענטפּערן. ווייל רש"י זאָגט דאָר
קלאַר „ואין המדרש מתיישב אחר
המקרא מפני כמה דברים". דאָס הייסט,
אַז די שוועריקייטן אין דעם פירוש
זיינען פילע (און אזוי גרויס), אַז מ'קען
אינגאַנצן ניט אָננעמען דעם פירוש לויט
דרך הפשט (אע"פּ אַז עס פאַרענט-
פערט אַ שאלה (אָדער שאלות) אין
פסוק).

און וויבאַלד אזוי, איז הדרא קושיא
לדוכתא — פאַרוואָס איז רש"י איבער-
הויפט מעתיק (ובאריכות) דעם פירוש
פון „רבתינו", וויבאַלד ער נעמט אים
ניט אָן?

וואָרום אפילו אין די ערטער וואו
רש"י וויל נאָר אָנמערקן אַז אין מדרש
איז פאָראַן אַ פירוש וואָס פאַרענט-
פערט אַ קשיא וואָס איז דאָ לפי פשוטו
של מקרא (נאָר רש"י נעמט דעם פירוש
נישט אָן בדרך הפשט) — איז דער דרך
פון רש"י צו זאָגן בקיצור „יש מדרשי
אגדה רבים"²² וכיו"ב (ווי מען געפינט

(17) לדוגמא, בפ' בראשית בלבד: ג, כב, ג, כד.
ד, ח, ה, א, ו, ג.

(18) ס' זכרון (אבל מסיים: לא נראה פ"י זה
לאחרונים כ"י). שפ"ח. ועוד. וראה גם נחלת יעקב.
(19) פת, ב. — ועד"ז היא הגירסא בדפוס ראשון
דרש"י (עתיק) כאן: מה הסלע הזה מתפוצץ לכמה
ניצוצות כך דברי תורה מתחלקין לכמה ניצוצות.
ובא' מכת"י רש"י (שתח"י): מה פטיש זה מתחלק
הסלע על ידו לכמה ניצוצות אף דברי תורה
מתחלקים לכמה טעמים.

(20) באר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן
(„וכמעט שמשמע שדעת רש"י כ"י"). וראה הערה 30.

(21) כן משמע מהרא"ם, גויא, דברי דוד ועוד —
דגרסי כן ברש"י. ובס' הזכרון: כך היא הגירסא
הנכונה. וכן הוא בכת"י רש"י אחדים שתח"י (ובא'
מהם נתוספו חיבות אלו על הגליון). אבל ראה נחלת
יעקב ש.בג"י שלנו אין אלו שלש מלות מה הפטיש
הזה (ועד"ז ליתא בדפוס שני, כיו"כ כת"י רש"י
שתח"י, ובדפוסים רש"י שלפנינו).

(22) שבת שם. וכן בסנהדרין לד, א.

להעניש הנזכר למעלה במאמר עתה תראה ולא
בליא מליכס. ועד"ז קשה בפ"י הבאר יצחק (בפ"י
הב') שהכוונה שהקב"ה דבר אחר עוד דברי משפט
אלא שהכתוב לא פירטם.
בידיעות שלמה פ"י שכוונת רש"י היא „דכל מה
שדיבר אח"כ עמו ה' דרך קשות" (ועד"ז פ"י בגר"א).
אבל מסתימת ל' רש"י לא משמע כן. וראה לקמן
הערה 54.

וואס פאסט (מער²⁸) אויף א „דבר המאיר“, און ניט דעם לשון — „מתחלק לכמה חלקים“²⁹?

דער צווייטער פירוש איז אינגאנצן ניט פארשטאנדיק ע"ד הפשט (נוסף אויף דעם וואס די קושיא הנ"ל פון רא"ם איז אויך דא לויט דעם פירוש³⁰):

(א) ס'איז היפך הפשט צו טייטש „כפטיש יפוצץ סלע“ אז דער פטיש ווערט נתפוצץ דורך דעם סלע³¹ [ובפרט לויט אונזער גירסא³² אין פירוש רש"י, אז עס שטייען ניט די ווערטער „מה פטיש זה (מתחלק כו.)“, האט דאך גאר קיין ארט ניט צו זאגן אז רש"י וועל-כער „פאדערט“ בכל מקום דוקא פשט (קלארקייט) — זאל אין זיין פירוש גופא שרייבן: (א) סתם „כפטיש יפוצץ סלע

כו"'] — דא רעדט זיך וועגן א סלע קשה וואס צעברעכט, צעשפאלט דעם פטיש²³.

און א דריטער פירוש איז²⁴, אז דאס באציט זיך טאקע צום פטיש, אבער דאס מיינט ניט אז דער פטיש גופא ווערט נתחלק לחלקים²⁵, נאר אז דורך הכאת הפטיש אויפן סלע²⁶ גייען פון פטיש²⁷ ארויס ניצוצות אש.

אין יעדערן פון די פירושים איז דא לכאורה א שוועריקייט:

אין דעם ערשטן פירוש איז ניט פאר-שטאנדיק (כקושיית הרא"ם): וויבאלד דער סלע ווערט „מתחלק“, איז פאר-וואס נוצט רש"י דעם לשון „ניצוצות“,

(23) כפירוש ר"ת בתוס' שבת וסנהדרין שם. וכן בתוס' סוכה נב, א. קידושין ל, ב. — הובא בכוכ מפרשי רש"י כאן.

(24) רע"ב, גוי"א, דברי דוד ונמוקי שמואל. וראה חדא"ג מהר"ל קידושין ל, ב. זח"ג (אד"ו) רצב, ב.

(25) ראה לקמן הערה 35.

(26) והרא"ם פירש: „כזה הפטיש המפוצץ הסלע שהוא עב מאד ומרוב עביו כשמוציאין אותו מן האש מתחלק לכמה ניצוצות מרוב חמו . . ופי' הפסוק הנה כה דברי כאש וכפטיש יחד מה הפטיש שבאש כו"י.

וכבר הקשו עליו בכוכ מפרשים (ראה נחלת יעקב. יפה מראה לירושלמי נדרים פ"ג ה"ב — הועתק ביריעות שלמה ומלאכת הקודש (על פרש"י כאן). נמוקי שמואל. ועוד). ואכ"מ.

(27) ובנחלת יעקב כאן, שהסלע מתחלק לכמה ניצוצות של אש. וכן מפורש במאמרי אדה"ז — תקס"ה כרך ב ע' תתמו (תרי"ח שמות תג, ב); ומבואר בזה (ראה רצב, ב) ועי' (ראה ש' רפ"ח ניצוצים פיה) . . דכמו שהפטיש הזה בהכאתו על הסלע הקשה יורוק ניצוצי אש הרבה מן הסלע כו"י (וכ"ה לקמן שם ע' תתמו (תרי"ח שם)). וראה לקמן הערה 34, 35.

(*) ובפ"י האי מפרש. סלע מלשון סלעים ודינרים, ע"ש. ולהעיר מחדא"ג מהרש"א סנה' שם. (**) וראה נוסחא שני' שם: שמכה בפטיש על הברזל המלוכלך . . מוצא הניצוצין הניכללין בברזל המלוכלך כו'.

(28) ברא"ם כתב: „שלא מצינו שם ניצוץ אלא בדבר המאיר“. אבל ראה יפה מראה ונמוקי שמואל שבהערה 26 שמצינו הלשון ניצוצות גם בדבר שאינו מאיר.

אבל מ"מ קשה כבפנים: מדוע לא נקט רש"י לשון ברור, כמו „חלקים? ובפרט שפירוש על התורה נכתב גם בשביל בן חמש למקרא.

ובבאר מים חיים: לשון ניצוצות אינו נופל שפיר על חלקי שברי הסלע המתפוצצים ומתפורים (אבל ראה הערה 30).

(29) בא' מכת"י רש"י שתח"י א' „חלקים וניצוצות“. אבל בדפוס ראשון, שני, שאר כת"י רש"י שתח"י ובדפוסים רש"י שלפנינו — הוא כבפנים.

(30) כמפורש ברא"ם. וצ"ע בבאר מים חיים שם, שמקשה כן על הפירוש דקאי על הסלע, וממשיך בעצמו „שמשמע דעת רש"י . . שהפטיש יפוצץ מן הסלע . . לכמה שברים וחלקים“.

(31) ראה השק"ט בתוס' שנשמנו בהערה 23 (ומה שכתבו שהוא כמו „יפוצצו סלע“ — אם הייתה כוונת רש"י כן, הו"ל לפרש כן בהדיא, ולא לסתום).

(32) ראה הערה 21.

(*) משא"כ בפרש"י לש"ס (שבת שם) שמפורש „מתחלק הסלע על ידו לכמה נצוצות“. אבל ראה נחלת יעקב שבהערה הקודמת.

פון דעם אלעם קומט מען צו דער גרעסטער תמי' בכל זה: וויבאלד אז רש"י האט געשריבן זיין פירוש אין א סגנון ברור, וואס זאל זיין פארשטאנדיק (אפילו) פאר א בן חמש למקרא — פארוואס שרייבט ער בנדויד דעם ענין אין אזא אופן סתום וואס גיט אן ארט פאר א שקו"ט וכמה פירושים בכוונת רש"י?

די תמי' ווערט נאך שטארקער: מה-דאך אז בפירושו על הש"ס³⁶ טייטשט רש"י אפ קלאר זיין פירוש במאמר חז"ל זה (אז דאס מיינט „מתחלק הסלע"³⁷, כנ"ל) — איז דאך עאכוי"כ אז ער האט אזוי געדארפט טאן בפירושו על התורה! ו. נאך א דיוק אין דעם לשון רש"י הנ"ל:

בשעת רש"י ברענגט דעם פסוק „וכפטיש יפוצץ סלע" איז ער דערביי מעתיק אויך תחילת הכתוב — „הלא כה דברי כאש נאם ה'". איז ניט מובן: וואס זיינען נוגע די (התחלה) ווערטער צו דעם ענין וואס רש"י וויל ארויס-ברענגען (אז אין איין פסוק קענען זיין מערערע פירושים)? לכאורה איז צו דעם ענין נוגע בלויז דער (משל שב) סיום הכתוב „וכפטיש יפוצץ סלע"³⁸.

רמז מכ"ז בפי' רש"י, כי פשוט הלשון „כפטיש יפוצץ סלע" מורה על התפוצצות לכמה שברים וחלקים.

(36) שבת שם.

(37) אף ששם מוכרח רש"י לפרש שהכוונה על הסלע, כי לשון הגמרא הוא „מה פטיש זה מתחלק כר".

(38) גם את"ל שצריך להביא התיבות „הלא כה דברי' להוכיח שהפסוק איירי בדי' (אבל ראה פרשי' וישלח שהובא לקמן ס"ז) — הול"ל „הלא כה דברי גו' (ולא להעתיק „כאש נאם ה'"). לפירוש הרא"ם (תנ"ל הערה 26) כוונת רש"י היא גם להתחלת הכתוב („כאש וכפטיש יחד"). אבל ראה

מתחלק לכמה ניצוצות" און ב) — מיינען דעם (היפך הפשט, דעם סלע, נאר דעם) פטיש].

ב) רש"י האט געדארפט אויסטייטשן אז דא רעדט זיך וועגן א סלע קשה וואס דורך אים ווערט נתפוצץ דער פטיש³³ (ניט ווי א געוויינדעכער סלע, וואס, אדרבה, דער פטיש איז אים מפוצץ).

אויך דער דריטער פירוש איז ניט מובן, ווייל [נוסף על הנ"ל, אז ע"ד הפשט קען מען ניט טייטשן אז „(כפטיש) יפוצץ (סלע)"] גייט אויפן סלע³³, איז]: פשוט הלשון „מתחלק לכמה ניצוצות" איז, אז די זאך ווערט נתחלק³⁴ (און ניט אז פון איר גייען ארויס ובאופן פון „מתחלק" — ניצוצות)³⁵.

(33) מכש"כ מזה שטוס' הוצרכו לפרש זה, ולהביא רא"י ע"ז ממדרש.

(33*) לכאורה אפשר לתרץ, שלהמפרשים הנ"ל, מ"ש רש"י „מתחלק לכמה ניצוצות" אינו פירוש של התיבות (שבכתוב) „וכפטיש יפוצץ סלע", כי אם דבר נוסף: כאשר „פטיש יפוצץ" — (מכה על) סלע, אזי מתחלק (הפטיש) לכמה ניצוצות" (ניתוין ממנו ניצוצות).

אבל [נוסף לזה שבגורא שם מפורש „שהסלע מפוצץ הפטיש שיוצאים נצוצות מן הפטיש כר" — הרין לפי אינו מובן כלל: למה שבק רש"י „התחלקות" (התפוצצות) הסלע לכמה חלקים המפורשת בקרא, ונקט ומחדש התחלקות של הניצוצות אש הניתוין מן הפטיש (ומה שפי' בגורא צ"ע, כדלקמן הערה 35).

(34) וקושיא זו היא גם על הנחלת יעקב שפי' שהנצוצות אש נתוין מן הסלע.

(35) בגורא כאן: „וכמו שהמקרא שהוא דבר ה' אינו מתחלק בעצמו רק הטעמים היוצאים ממנו, וה"נ אין הפטיש בעצמו מתחלק רק הניצוצות היוצאים ממנו. אבל צ"ע, שהרי פשוט הלשון „מתחלק" (ול' יחיד) מורה שהדבר עצמו מתחלק. בנמוקי שמואל „כי הפטיש עצמו הוא הוא המתחלק לכמה נצוצות של אש כי הקליפות הנקלפים מהפטיש מחזוק הסלע מתהוים הקליפות והשברים ההם לניצוצות של אש ממש". אבל אין

דאָרט) „שהתורה“ כאש נמשלה המפעפע את הברזל, ובמילא איז דאָרט נוגע ומוכרח צו וויסען אז דברי תורה זיינען געגליכן צו אש — „הלא כה דברי כאש“.

אָבער בנדו"ד איז לכאורה אינגאנצן ניט נוגע התחלת הכתוב].

ז. די תמיהות האמורות (סעיף ה"ו) ווערן נאך גרעסער, בשעת מען פאָר-גלייכט דעם פירוש רש"י מיט זיינעם אַ פריערדיקן פירוש, אין פ' וישלח⁴⁴:

אויפן פסוק „ויקרא לו אל אלקי ישראל“ זאָגט רש"י צוויי פירושים — איינעם ע"ד הפשט און נאך אַ פירוש וואָס „רבותינו דרשו“ — און איז מסיים: ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחל-קים לכמה טעמים ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי.

איז דאָ רש"י מדייק צו זאָגן דעם ענין באופן ברור ופשוט: (א) ער איז מסיים „מתחלקים לכמה טעמים“⁴⁵, וואָס באַ-צייט זיך אויף „דברי תורה“ — ומזה, אַז דער טייטש אין דעם משל „כפטיש יפוצץ סלע“ איז כפשוטו הלשון (ובמילא דאָרף עס רש"י ניט אויס-טייטשן), אַז דער פטיש צעברעקלט דעם סלע אויף כמה חלקים. (ב) רש"י ברענגט ניט תחילת הכתוב „הלא כה דברי כאש נאם ה'“, נאָר בלויז די ווער-טער „כפטיש יפוצץ סלע“.

ווערט דאָך נאָך מער תמוה בפרש"י בפרשתנו — הלמאי איז רש"י משנה פון פירושו בפ' וישלח, און: (א) זאָגט

די תמי' בזה איז נאָך גרעסער: אַט דער ענין [אַז פון דעם פסוק לערנט מען אַרױס — „מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות“, אזוי ווערט איין ענין אין תורה נתחלק לכמה חלקים] ברענגט זיך אין מס' שבת⁴⁶ און אין מס' סנהדרין⁴⁷

— אין מס' שבת לערנט מען דערפון אַפּ אַז „כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נחלק לשבעים לשונות“, און אין מס' סנהדרין, אַז „מקרא אחד יוצא לכמה טעמים“ —

און אין ביידע ערטער ברענגט זיך טאָקע ניט התחלת הכתוב („הלא כה דברי כאש נאם ה'“), נאָר בלויז די ווער-טער „כפטיש יפוצץ סלע“⁴⁸.

[אין מס' סוכה⁴⁹ ומס' קידושין⁵⁰ ברענגט זיך דער מאמר „אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש . . אם ברזל הוא מתפוצץ דכתיב הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע“.

אָבער דאָרט איז פאַרשטאַנדיק פאָר-וואָס די גמרא ברענגט אויך התחלת הכתוב⁵¹, ווייל דער טעם פאַרוואָס „משכהו לבית המדרש“ פועלט אַז „אם ברזל הוא מתפוצץ“ איז (כפירוש רש"י

יפ"מ ונמוקי שמואל (שצויינו בהערה הנ"ל), דלפירושו לא הו"ל להפסיק בנאם ה' בין כאש לכפטיש.

(39) לה, א.

(40) וכן דייק גם במלאכת הקודש כאן [אבל מה שהקשה עפ"י על פי הרא"ם בפרש"י — צ"ע, שהרי ברש"י הובאה גם התחלת הכתוב].

אבל להעיר שבירושלמי נדרים (פ"ג ה"ב) הובאה — לענין, שניהם בדבור אחד נאמרו — גם התחלת הכתוב „הלא כה דברי כאש נאם ה'“. וראה הערה 56.

(41) נב, ב.

(42) ל, ב.

(43) כן דייק גם במלאכת הקודש שם. וראה חזא"ג מהרש"א סנהדרין שם.

(44) ל' רש"י בקידושין שם, ועד"ז פ' בסוכה שם. וראה רע"מ בהעלותך קנב, סע"ב. ולהעיר מגירסת (ופי') הריטב"א בקידושין שם.

(45) לג, ב.

(46) והוא ע"ד לשון הגמרא בסנהדרין שם.

און דער טעם פאַרוואָס רש"י איז דאָ משנה פון פירוש ב' וישלח (וואו ער נוצט דעם משל פון „כפטיש יפוצץ סלע“ כשלעצמו, כנ"ל) — איז ווייל דאָ איז דאָ אַ חידוש אין דעם אופן הקשר והיחס צווישן „מדרשו“ און „פשוטו“, וואָס די פאַסיקע דוגמא דערויף איז דוקא פון התחלקות האש לכמה ניצור-צות, כדלקמן.

ט. דער פשט פון דעם וואָס רש"י זאָגט „(לכך אני אומר יתישב המקרא על פשוטו כו') והדרשה תדרש“, איז ניט ווי מען לערנט בשטחיות, אָר רש"י קומט לאַזן הערן אָ דער דרש איז אַן ענין אמיתי אין תורה (— לויט דרך הדרש) — דמאי קמ"ל?! — נאָר דער פשט דערפון איז: „פשוטו“ פון דעם מקרא דאָ מאַנט עס זאָל זיין „והדרשה תדרש“.

היינו — ע"ד ווי רש"י זאָגט בכמה מקומות⁴⁷ אָ „אין המקרא הזה אומר אלא דרשני“ — נאָר מיט אַ חילוק עיקרי: איז יענע ערטער, קען מען לויטן דרך הפשט אינגאַנצן ניט מיישב זיין (דברי) המקרא, ובמילא — „אין המקרא הזה אומר אלא דרשני“: דער (עיקרי) פירוש המקרא איז לויטן דרש.

אין אונזער פסוק זאָגט אַבער רש"י אַ נייעם אופן בפירוש המקרא (וואָס מ'האַט ביז אַהער ניט געהאַט, אָר אַע"פ אָ דער מקרא האָט אַ פירוש בדרך הפשט, און נאָכמער — דער פירוש איז דער עיקר (ערשטער) פירוש, היות אָ דווקא ער איז מיישב „המקרא דבר דבור על אופניו“, פונדעסטוועגן „זאָגט“,

„מתחלק לכמה ניצוצות“ (ד.ה. רש"י איז נאָך ממשיך צו ריידן אין משל⁴⁸), און ס'ווערט דעריבער ניט קלאָר, וואָס איז דער דבר המתחלק. (ב) איז מוסיף התחלת הכתוב „הלא כה דברי כאש נאם ה'“.

ח. דער ביאור אין דעם איז, אָ איין שינוי פאַרענטפערט דעם צווייטן:

דורך די צוויי שינויים בפירוש דאָ לגבי פירוש ב' וישלח — (א) מוסיף זיין תחילת הכתוב „הלא כה דברי כאש“, און (ב) מדייק זיין „מתחלק לכמה ניצוצות“ — מאַכט רש"י קלאָר זיין כוונה, אָ דער „מתחלק“ (בפירוש רש"י זה) באַציט זיך אויפן וואָרט „אש“⁴⁹ שב-תחילת הכתוב, וואָס (— ובדרך הפשט במיוחד, איז פשוט אָ) נאָר אש (און ניט פטיש וסלע) ווערט נתחלק (לכמה) ניצוצות.

און דער פירוש איז, ווי פשטות משמעות לשון רש"י: „הלא כה דברי כאש [דברי תורה זיינען געגליכן צו אש] נאם ה' וכפטיש (— און געגליכן צו אַ פטיש וועלכער) יפוצץ סלע [און אַזוי ווי אַ פטיש צעקלאַפט אַ סלע אויף כמה ברעקלעך — אַזוי איז דער „אש“ (וואָס מען רעדט וועגן עס דאָ — דברי תורה)] מתחלק לכמה ניצוצות“⁴⁹.

47) ולגירסתנו לא סיים רש"י בכלל הנמשל. וראה הגירסא בדפוס ראשון וכת"י רש"י שנעתקה לעיל הערה 19. ועד"ז הוא בעוד כת"י רש"י שתח"י. ובדפוס שני יש „גוי“ בסיום הפירוש. וכן בס' הזכרון מוסיף „וכו“.

48) ראה פרש"י לעיל (וישלח לב, ט) ש„אש“ משמש גם בלשון זכר. ובפרט בלשון חז"ל (ראה לדוגמא — עה"פ „הלא כה דברי כאש“ — ברכות כב, א).

49) להעיר מעצמות יוסף לקידושין שם (בפי' מחז"ל „אם ברזל הוא מתפוצץ“) שפי' התיבות „כפטיש יפוצץ סלע“ ג"כ בדרך זו, שהן משל על אופן פעולת ה„דברי כאש“. ע"ש.

50) מתחיל בבראשית א, א.

51) אלא מכיון ש„אני לא באתי אלא לפשוטו“, משתדל רש"י גם כזה (בבראשית וכו') לפרשו (נס) כפשוטו („ואם באת לפרשו כפשוטו כו").

דענקט אויך וואס ער האט געלערנט וועגן די אבות, אז כאטש זיי האבן גע- האט פיל צרות האבן זיי פונדעסטוועגן ניט געהאט קיין טענות צום אויבערשטן כו' — לייגט זיך בא אים בפשטות, אז דער אויבערשטער האט זיכער געזאגט משה'ן (דעם תוכן פון) „חבל על דאבדין ולא משתכחין כו'“.

ואדרבה: איב דער אויבערשטער וואלט דאס משה'ן ניט געזאגט — וואלט דאס מעורר געווען ביים בן חמש למקרא א תמי' גדולה: ווי קומט עס אז דער אויבערשטער זאל עס ניט זאגן?

און דעריבער, נאך דעם ווי רש"י אין מבאר ווי אזוי דער פירוש פון רבותינו איז ניט „מתיישב אחר המקרא“ (און פשט המקרא דארף געטייטשט ווערן ווי דער ערשטער פירוש) — בלייבט נאך שווער: וויבאלד אז דער ענין איז מכריח (אויך לויט פשוטי המקראות) — אז דער אויבערשטער האט געזאגט אט די דברי משפט (חבל על דאבדין כו'), פארוואס שטייען זיי ניט אין פסוק?

אמת טאקע אז ניט אלע דיבורי ה' אל משה זיינען מפורש ומפורט אין דער תורה (שכתב) — אבער דא זאגט דאך דער פסוק „וידבר אלקים אל משה, דבר אתו משפט“, און דערצו נאך גיט איבער דער פסוק כמה ענינים ופרטים וואס דער אויבערשטער האט דעמאלט גע- זאגט צו משה'ן: ועוד זאת: אין פ' שמות⁵² ווערט דערציילט אז אויף אמירת משה „למה הרעותה“ האט דער אויבערשטער געענטפערט „עתה תראה גו'“, וואס דאס איז אן ענין פון דברי משפט, ווי רש"י איז דארט מפרש — איז פארוואס זאל דער פסוק ניט איבער-

מאנט דער פשט גופא, אז „והדרשה תדרש“ — מען מוז אנקומען צו דעם דרש. דאס הייסט, אז דער פשט גופא איז מכריח אז דער פסוק אנטהאלט אין זיך סיי דעם פירוש הפשוט און סיי דעם פירוש פון „והדרשה (תדרש)“.

ומהאי טעמא איז רש"י מעתיק דעם מדרש — אע"פ אז „אין המדרש מתיישב אחר המקרא“ — ווייל אין דעם פאל, „בלייבט“ רש"י למסקנא (אויך) מיטן מדרש, וכנ"ל — „והדרשה תדרש“.

י"ד. דער ביאור אין דעם:

אין די אנדערע ערטער וואו רש"י זאגט „יש מדרשי אגדה רבים“ וכיו"ב — וואס דערמיט מיינט רש"י צו אנדייטן (כנ"ל סעיף ג) אז לויט פשוטו של מקרא בלייבט א שוועריקייט וואס ווערט פאר- ענטפערט לויטן מדרש ודרש — איז אויסער דער שוועריקייט (אין לשון המקרא) ניטא קיין הוכחה והכרח פון פסוק אויף דעם דרש;

און וויבאלד אז דאס איז א מדרש וואס איז כלל ניט מיישב „דברי המקרא דבר דבור על אופניו“ [און עס פאר- ענטפערט ניט מער ווי די איינציקע שוועריקייט אין לשון המקרא], נעמט רש"י ניט אן דעם מדרש אלס פשוטו של מקרא.

אבער בנדו"ד, איז [נוסף דערצו וואס דער פירוש פון רבותינו פארענטפערט די שאלות אין לשון המקרא וואס ווערן ניט פארענטפערט לויטן ערשטן פירוש פון (כנ"ל שם), אין] דער תוכן הפירוש פון מדרש אן ענין וואס איז מוכרח בלאו הכי (מצד עצמו) לויט תוכן הכתובים:

בשעת א בן חמש למקרא לערנט אמירת משה „למה הרעותה“, און אז דער אויבערשטער האט אים דערפאר געזאגט דברי משפט — און ער גע-

פירושים ע"ד הפשט (כולל די אגדות המיישבות דברי המקרא דבר דבור על אופניו, וואס זיי זיינען א טייל פון פשוטו של מקרא) שטייען אין חלק הפשט שבתורה, און די פירושים ע"ד הדרש — אין (מדרשי אגדה) חלק הדרש שבתורה;

דא אבער איז א פירוש וואס „ארכבי אתרי רכשי“⁵³: א פירוש וואס איז מוכרח מצד פשט המקרא; אבער וואו איז מקומו — (ניט אין פשט המקרא, נאר) אין דעם חלק הדרש שבו (וועל-כער איז ניט „מתיישב אחר המקרא“!

מוז דעריבער רש"י ברענגען א ראי' אויף אזא אופן בפירוש המקרא — „שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות“, וואס מיינט (כנ"ל סעיף ח), אז דער אש איז זיך „מתחלק לכמה ניצוצות“:

דער חילוק בפשטות צווישן דעם אופן ווי א סלע ווערט צעברעקלט אויף כמה חלקים און ווי אש איז זיך מתחלק לכמה ניצוצות:

בשעת א סלע ווערט צעשפאלטן אויף פיל חלקים, איז יעדער חלק אנדערש פון צווייטן — אין זיין גרויס, אין זיין ציור (פארם) וכו';

משא"כ די פונקען וואס גייען ארויס פון א פייער, זעט מען זיי (די ניצוצות) אלע גלייכע, סיי אין כמות און סיי אין איכות. מען זעט ניט קיין אונטערשייד פון איין פונק און דעם צווייטן; דאס איינציקע וואס טיילט זיי איז, וואס יעדער ניצוצ פליט אין אן אנדער ריכטונג און מקום: דער גייט לצד מערב, און דער — לצד דרום וכו'.

געבן אויך די דברי משפט⁵⁴ (חבל על דאבדין כו')? ובפרט אז דאס איז א טענה הכי חזקה (אויך לויט'ן פשט).

דערפאר איז רש"י ממשיך „(לכך אני אומר יתישב המקרא כו') והדרשה תדרש“: וויבאלד מען געפינט א הכרח אין תוכן הכתובים און אן אנדייט אין לשון הכתובים (עכ"פ ע"ד הדרש) אויף די דברי משפט (חבל על דאבדין כו') — איז דאס גופא מכריח אז „והדרשה תדרש“: דער פשט (פון דעם סיפור) זאגט אז מען זאל (אויך) דרש'נען די פסוקים.

דאס הייסט: לויט פשוטו של מקרא דערגיילט דא דער פסוק וועגן צוויי דיבורים פון אויבערשטן צו משה'ן: (א) די דיבורים וואס שטייען בפירוש אין פסוק, לויט פשטות לשון המקרא. (ב) די דברי משפט וועלכע זיינען מרומז אין די זעלבע ווערטער (לויטן דרך הדרש).

יא. וויבאלד אז רש"י זאגט דא א נייעם אופן אין פירוש המקרא

— אומעטום איז קלאר צו וועלכן חלק בתורה דער פירוש איז שייך: די

53 ואין לומר שהם הם הדברי משפט שבפרש"י שמות שם, כי ברש"י שם מביא רק „לא כאברהם כו'“, ומכיוון שמצינו אצל כל האבות שלא הרהרו אחרי מדותיו, מסתבר, שהקביה הוכיח את משה בכולם. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז (ע' 47 ואילך) שכונת רש"י ב' שמות היא רק בנוגע ל„הרהור“ של משה באמירת „למה הרעותה“, שלכן הדוגמא המתאימה לזה היא רק (א) מאברהם (ב) בנוגע להעקידה. משא"כ בפרש"י בפרשתנו הכוונה ב„גדרש לענין של מעלה“ היא לכללות תוכן דברי משה שהיו באופן של „הרהור“, ולכן מביא מכל האבות. ע"ש באורך.

54 ועפ"ז מתורצת בפשטות השקו"ט במפרשי רש"י מה הם הדברי משפט (ראה לעיל הערה 16) — כי לכן כ' רש"י „והדרשה תדרש“, שהם הם הדברי משפט גם לפי פשוטו. ולהעיר גם מבאר יצחק כאן.

פשטות לשון הכתובים, און דער צוויי-טער פירוש ("ניצוץ" פון "הדרשה") גע-פינט זיך אין א צווייטן אַרט — אין מדרשו של מקרא.

יב. פון כל הנ"ל זעט מען ביתר שאת ויתר עז ווי גאַנץ תורה איז א תורה אחת:

דער תוכן פון "תורה אחת" איז ניט נאָר אַז די פאַרשידענע אופני הלימוד ווערן געזאָגט אין זעלבן פסוק ומאמר (און נאָכמער — זיי ווערן נשתלשל איינער פון צווייטן — כידוע⁵⁷ אַז די פיר אופני לימוד — פרד"ס — זיינען כנגד די פיר עולמות אבי"ע, וואָס ווערן נשתלשל זה מזה, וואָס דערפאַר מוזן אַלע חלקי התורה מתאים זיין איינער צום צווייטן,

און ניט נאָר אַז אַלע חלקים פון תורה שטעלן צוזאַמען איין "קומה שלימה" (ע"ד ווי אַלע אברי האדם, סיי אברי גופו און סיי אברי נפשו, שטעלן צוזאַמען איין (גאַנצעס) "אדם"⁵⁸).

נאָר נאָך מער: אויך ווי יעדער חלק פון תורה איז אין זיין באַשטימטן "אַרט" [און דער לימוד פון דעם חלק איז תורה איז דוקא לויט די כללי הלימוד המתאימים לחלק זה⁵⁹ — וואָרום יעדער

ועד"ז איז דער חילוק בנוגע צו דברי תורה:

עס איז פאַראַן דער אופן ווי רש"י זאָגט אין פ' וישלח — "ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים"⁶⁰ — וואָס דאָס איז ווי דברי תורה ווערן נתחלק אין פאַרשידענע אופני לימוד: און דאָס איז בדוגמא ווי "כפטיש יפוצץ סלע" וואָס איז ניט נאָר אַ שינוי אין מקום, נאָר אויך אַ שינוי אין חוכן ו"טעם": איין פירוש האָט אַ "טעם" פון פשט, דער צווייטער — אַ "טעם" פון דרש וכו',

[ווי די צוויי פירושים אין רש"י דאָרט אויף, ויקרא לו א-ל אלקי ישראל: דער ערשטער פירוש, אַז מיט "לו" ווערט געמיינט דער מזבח ("קרא שם המזבח על שם הנס"), איז אַן ענין פון פשט; און דער צווייטער פירוש, "שהקב"ה קראו ליעקב א-ל", האָט אַ "טעם" פון דרש].

אַבער דאָ בפרשתנו זאָגט רש"י אַ נייעם אויפטו בנוגע צו "כה) דברי", אַז דאָס איז ווי די התחלקות פון אש לכמה ניצוצות: ביידע פירושים האָבן דעם זעלבן "טעם" — אַ תוכן (והכרח) פון דרך הפשט (ע"ד ווי אַלע ניצוצות האָבן די זעלבע כמות ואיכות), דער חילוק איז נאָר אין מקום: איין פירוש ("ניצוץ" פון פשט) געפינט זיך אין איין אַרט — אין

57) ראה ע"ח (הובא בנגיד ומצוה בתחלתו. נהר שלום בהקדמת רחובות הנהר בסופה), מ"ח (מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב) — הובאו ונתבארו בלקו"ד ח"ד תשע"א. א. הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות (נעתקה בקונטרס עה"ח (הוספה א') ע' 62 ואילך). רמ"ז לוח"א ד, סע"ב.

58) ראה לקרי"ת ריפ נציבים. ובכ"מ.

59) שלכן, אין למדין הלכה מאגדות (נסמן בשדי חמד כללים מערכת איתן למדין כו', אנציק' תלמודית ע' אגדה בסופו). וראה לדוגמא השק"ט אם כללי פסקי ההלכה (הלכה כפלוני כו') נאמרו במילי דאגדה (שד"ח כללים מערכת ה' כלל לב. אנציק' תלמודית ע' הלכה ע"מ רמב"ג).

56) וכן בסנהדרין שם (מתחלקים לכמה טעמים). ועד"ז בשבת שם — "שבעים לשון". ועפ"משנ"ת בלקו"ש חט"ז (ע' 238) בנוגע להענינים שנאמרו בדיבור אחד, שזה מורה שהם ענין ותוכן אחד (ע"ש) — יש לומר, שבירושלמי נדרים שם, שהובאה גם התחלת הכתוב (כנ"ל הערה 40), הכוונה להתחלקות האש לכמה ניצוצות (שבכולם יש אותה האיכות), כדלקמן בפנים בפרש"י פרשתנו.

ובמיוחד — כללות הענין אין נגלה
דתורה פון די תוארי השם, רגליו,
אצבע⁶³ וכו'.

ועד"ז לאידך גיסא — ובפשטות ווי
מ'געפינט בכר"כ מכתבי האריז"ל פ'י און
ענינים ע"ד הפשט.

און דורך דעם וואס מען וועט לערנען
אלע חלקי התורה אין אן אופן פון תורה
אחת, וועט מען גאר אינגיכן זוכה זיין צו
לימוד⁶⁴ תורתו של משיח⁶⁵, שילמד
תורה את כל העם כולו⁶⁶, ובמהרה
בימינו ממש.

(משיחות ש"פ וארא, ש"פ בא
וחמשה עשר בשבט תשמ"א)

חלק אין תורה האט זיינע כללי הלימוד]
— איז מצד דעם וואס עס איז א טייל
פון תורת ה' וואס איז „(דברי) כאש" —
למעלה מהתחלקות (ווי די פשיטות פון
אש) — בלייבט עס (במהותו ובאמתתו)
איין זאך מיט כל שאר חלקי התורה, ביז
אז אן ענין וואס איז מוכרח אין פשוטו
של מקרא קען אריינגעשטעלט ווערן
אין חלק הדרש.

יג. דערפון האט מען אויך א הוראה
בנוגע צו פנימיות התורה (נשמתא דאור-
רייתא⁶⁰), אז מען דארף וויסן אז זי איז
איין זאך מיט נגלה דתורה (גופא דאור-
רייתא⁶⁰).

ביז ווי מען זעט בכמה מקומות, אז
„אין הענין בנגלה אומר אלא דרשני
בפנימיות התורה" — נגלה דתורה גופא
איז מכריח⁶¹ א פירוש פון נשמתא דאור-
רייתא⁶²,

(60) זח"ג קנב, א.

(61) ראה שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' עג בפ' מחז"ל
דדברה תורה דברי הבאי וגוזמא (חולין צ, ב. ועוד).
(62) לדוגמא — מ"ש (תצא כב, ח) גבי מעקה
„בית חדש", אף שחיוב מעקה הוא גם אם אינו חדש,
אלא שענין המעקה בעבודה רוחנית שייך (בעיקר)
כשבונים בית חדש (ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע'
208 ואילך).

(*) בספרי עה"פ: משעת חדשתו עשה לו מעקה
(היינו, שהחיוב חל לא רק כשנכנס לדור בו
(כמזוזה), כיא תיכף כשנבנה (או נקנה לו), אבל
עדיין אין זה מתירץ לשון הכתוב „כי תבנה בית
חדש". דמשמע מזה שהחיוב הוא דוקא כשבונים בית
חדש.

(63) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט. ורבו
הספרים המדברים בזה.

(64) שיהי' באופן של ראי' (לקו"ת צו יו, א"ב. ש'
האמונה פ"ס. סד"ה וידבר אלקים (השני) תרצ"ט.
ועוד), שבראי' רואה בבת אחת את כל הדבר כולו,
בכללותו ובכל פרטיו (ראה ש' האמונה שם פני"ט. סי'
הליקוטים (ממאמרי וכו' דהצ"צ) מע' רא". ושי"נ.
סה"מ תרס"ח ע' ריא).

(65) יחידה של כל בני' (ראה ד"ה וידבר אלקים
שם בשם הרמ"ז. וראה ל"ת להאריז"ל בראשית
עה"פ ויתהלך חנוך. ועוד).

(66) לקו"ת צו שם, א. ש' האמונה פני"ז ואילך.
ועוד.

וארא ב

מכת צפרדע איז אבער ניט געווען די ערשטע מכה וואס איז געקומען אויף מצרים: די ערשטע מכה איז געווען דם, און זי איז געווען א שווערערע און ערגערע מכה פאר די מצריים, ווארום איז דעם יאר ומימיו איז געווען תלוי ניט נאר די שתיית המים כפשוטה, נאר אויך די פרנסה וחיונה פון גאנץ ארץ מצרים. נוסף לזה זיינען דאך געווען נאך אנדערע אכט מכות וואס מיט זיי האט דער אויבערשטער פורע געווען פון די מצריים: ביז צו דער לעצטער מכה וואס זי האט געבראכט יצ"מ — מכת בכורות, און שפעטער די שלימות הפרעון איז געווען ביי קריעת ים סוף ווען „לא נשאר בהם עד אחד“⁸.

היינט ווי זאגט מען „אלולי הצפרדע היאך ה' פורע מן המצרים“?

אויך איז ניט מובן בעצם הענין: ווי איז בכלל שייך צו זאגן כלפי דעם אויבערשטן „אלולי הצפרדע היאך ה' פורע מן המצרים“ — ס'איז דאך „הרבה שלוחים למקום“⁹, און „היפלא מה' דבר“¹⁰ צו דורכפירן זיין רצון?

ב. פאר דעם מאמר הנ"ל ברענגט זיך דארט אין מדרש „רבותינו אמרין מהו ויתרון ארץ בכל היא אפילו דברים שאתה רואה אותן כאילו הן מיתרין בעולם כגון זבובים ופרעושים ויתושין הן היו בכלל ברייתו של עולם כו“.

ווי מען לערנט בפשטות דעם חילוק צווישן רבותינו אמרין מיט דעת ר' אחא,

א. אויף „ויאמר ה' אל משה בא אתה פרעה ואמרת אליו גוי' ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נוגף את כל גבולך בצפרדעים“¹, שטייט אין מדרש² „הה"ד³ ויתרון ארץ בכל היא“, און דער מדרש ברענגט דעת ר' אחא ב"ר חנינא „אפילו דברים שאתה רואה אותן כאילו הן מיתרין בעולם כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם, אמר להן הקב"ה לנביאים מה אתם סבורים אם אין אתם הולכים בשליחותי וכי אין לי שליח ויתרון ארץ בכל היא, אני עושה שליחותי אפילו ע"י נחש אפילו ע"י עקרב ואפילו ע"י צפרדע, תדע לך שכן, שאלולי הצרעה היאך ה' הקב"ה פורע מן האמוריים ואלילולי הצפרדע היאך ה' פורע מן המצרים הה"ד הנה אנכי נוגף וגו'“.

דארף מען פארשטיין: ווי אזוי זאגט מען „אלולי הצפרדע היאך ה' פורע מן המצרים“? צפרדע איז דאך געווען בלויז איינע פון די צען מכות?

בשלמא די צרעה, איז זי דאך געווען די ערשטע פעולה צו פארטרייבן די אמוריים (כנענים), און אז ענין וואס האט פון זיי פורע געווען בתוקף גדול, כמאמר רז"ל⁴ „הצרעה לא עברה את הירדן“, נאר „היתה מכה אותם בעיניהם ומטילה בהם ארס והם מתים“⁶.

(1) פרשתנו ז, כו"ז.

(2) שמור רפי.

(3) קהלת ה, ח.

(4) וממשיך במדרש: „וכל המדרש כמו שכתוב בייקרא רבה ובזאת חקת התורה“ — ראה הנסמן שם ובמפרשים.

(5) ראה סוטה לו, א.

(6) לשון רש"י משפטים כג, כח. וראה סוטה שם.

רד"ק יהושע כד, יב.

(7) ראה לקמן הערה 18, 50.

(8) בשלח יד, כח.

(9) ראה אגה"ק סכ"ה.

(10) וירא יח, יד.